

Kuramsal Derleme

Mağdur Konumundan Alınan Jouissance: Lacanyen Histeri Nevrozunda Bir Vaka Çalışması

Selin UÇAR ÖZSOY*¹ ¹AYNA Klinik Psikoloji Destek Ünitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Makale Bilgisi

Öz

Anahtar Kelimeler:

mağduriyet,
histeriğin söylemi,
jouissance

Haksızlığa uğramış, kıygın anlamlarına gelen mağduriyet, toplumsal söylem içinde güçlü bir role sahiptir. Toplumsal söylem içindeki değişimlerin sonucunda insanlar mağdur olmak için yarışır gelmiştir. Mağdur özne, haksızlığa uğraması, şikayetlenen örüntüsü ve Başka'dan gelen her türlü cevap karşısında tatminsizliğini devam ettirmektedir. Söylem içindeki örüntüsü bakımından Lacan'ın dört temel söyleminden biri olan histeriğin söylemi ile açıklanabilen mağdur konumu, aynı zamanda öznenin jouissance aldığı noktaları da göstermektedir. Mağdur konumu ve mağdur özne denildiği zaman genellikle mazoşizm ile karıştırılmaktadır. Bu ikisi arasında temel farklılıklar mevcuttur. Mazoşist özne Başka'da kaygı uyandırıp ses aracılığı ile yasanın gelmesini sağlarken; mağdur konumundaki özne Başka'dan gelen bakış üzerinden kendisini konumlandırır. Histeriğin söyleminde, eksiği olan özne, eksik olduğu nesneye sahip olduğunu varsaydığı Başka'ya bir talep iletir ve bu Başka bildiği varsayılan özne konumunu korumak için sürekli olarak bilgi üretmeye çalışır. Üretilen bu üründen histerik söylemdeki bölünmüş özne hiçbir zaman tatmin olmaz ve bu tatminsizlik söylemin sürekli olarak devam etmesini sağlar. Mağduriyet konumundaki özne için de aynı şey geçerlidir. Mağdur özne, Başka'ya ya mağduriyetinin giderilmesi veya görülmesi için talepte bulunur. Başka'nın ürettiği ürün olan bilgiden hiçbir zaman tatmin olmaz ve mağduriyetini devam ettirir. Bu makalede, mağduriyet konumundan alınan jouissance, histeriğin söylemi ve histerik yapılanmadaki vaka örneği üzerinden tartışılacaktır.

Abstract

Keywords:

victimization,
discourse of
hysteric,
jouissance

Victimization, which means injustice and dignity, has a powerful role in social discourse. As a result of the changes in social discourse, people have come to compete to be victims. The victim continues to be dissatisfied with the injustice, the pattern of complaints, and any response from the Other. The position of the victim can be explained by the discourse of hysteric, one of Lacan's four fundamental discourses, which also marks the points where the subject experiences jouissance. When the victim position and victim subject are mentioned, they are often confused with masochism. There are fundamental differences between these two. While the masochist subject aroused anxiety in the Other and made the law come through voice, the subject in the position of victim positions himself through the gaze of the Other. In the discourse of the hysteric, the lacking subject transmits a demand to the other that he assumes that he has this lack, and this other constantly tries to produce knowledge in order to maintain the supposed subject position. The barred subject in hysteric discourse is never satisfied with this product, and this dissatisfaction keeps the discourse continuing. The victim makes a demand to the Other to either remedy her unjust treatment or to be seen. She is never satisfied with the product produced by the Other, which is called knowledge, and maintains victimization. In this article, jouissance of the position of victimization will be discussed over the discourse of hysteric and the hysterical case example.

* Sorumlu Yazar, Üniversiteler mahallesi, AYNA Klinik Psikoloji Destek Ünitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye

e-posta: ucars@metu.edu.tr

DOI: 10.31682/ayna.1757952

Gönderim Tarihi (Received): 04.08.2025; Kabul Tarihi (Accepted): 28.09.2025

ISSN: 2148-4376

Giriş

Histeri Nevrozu ve Öznenin Yapılanması

Lacanyen psikanalizde, klinik yapılar üç temelde ele alınmaktadır: Psikoz, perversiyon ve nevroz. Bu yapıları belirleyen öznenin gelişimsel aşamada içinden geçtiği ve tabii olduğu dilde yabancılaşma ve arzuda ayrışma süreçleridir (Dor, 1989). Özne ayna evresinin devamında babasal işlev ile iki aşamada karşı karşıya kalır. Baba-nın-Hayır'ı ile anne¹ ve çocuk arasındaki fiziksel ve ruhsal bütünlüğe bir sınır getirilir. Özne, aynı zamanda hem ilk Başka konumunda olan annesine ve hem de kendi salt bütünlüğüne yabancılaşmış olur. Böylelikle artık kendisini, ihtiyaçlarını ve taleplerini dil üzerinden bir diğerine aktarmak zorundadır. İkinci aşamada ise Baba-nın-Adı işlevi ile annenin arzusu babasal işlev tarafından isimlendirilir. Böylelikle, özne Başka'nın eksikliği -arzu nesnesi- ile karşı karşıya kalarak kastrasyona tabii olur. Psikotik yapıdaki özne, bu iki aşamayı da deneyimlemeyerek dilin alanına girmez, dolayısıyla bölünen özne konumunda yer almamaktadır. Perversiyonda ise pervert özne dilde yabancılaşmış fakat arzuda ayrışma sürecine tabii olmayarak Başka ile olan ilişkisinde arzunun değil jouissance'ın nesnesi olarak konumlanır. Nevrotik özne ise her iki aşamadan da geçer. Dilde yabancılaşma aşamasında nevrotik özne, Baba-nın-Hayır'ı aracılığı ile anne ve çocuğun birbirinden aldığı jouissance'a sınır getirilmesini deneyimler. İkinci aşama olan arzuda ayrışma evresinde ise Baba-nın-Adı işlevi², annenin arzusunu gösterenler ile ifade ederek simgeselleştirir. Bu simgeselleştirmenin sonucunda çocuk, annenin tatmin sağladığı başka alanların da varlığını tanımış olur (Evans, 1996). Buradaki tanıma oldukça önemlidir zira en temelde öznenin kendi salt varlığını da tanımının bir yoludur.

Lacan nevrotik öznenin bilinçdışının bölünmüş öznesi olduğunun altını çizmektedir. Savunma mekanizması olarak nevrozda bastırma vardır (Dor, 1989). Bu sebeple, gerçeklik en temel anlamda nevrotik yapıda onaylanır fakat bilinçten uzaklaştırılır. Bastırma ile bastırılan materyal hareketliliğini kaybetmez fakat diğer nosyonlarla bağlantı kurarak bilinçdışı akışı oluşturur. Freud'un belirttiği üzere bastırılanın varlığı onun (semptomlar, rüyalar, dil sürçmeleri, sakarlıklar aracılığıyla) geri dönüşü ile tasdik edilir.

Baba-nın-Adı ile özdeşleşme kurarak kastrasyona tabii olan ve simgesel düzene giren nevrotik özne, jouissance deneyiminin bir kısmından feragat eder. Öznelleşme süreci olan arzuda ayrışma süreci özne için oldukça zorlu bir deneyimdir. Başka ile ayrışan özne, feragat ettiği jouissance'ına yeniden ulaşmak ister fakat yapısal ve ontolojik olarak kastrasyondan geri

¹ Burada belirtilmek istenen temel bakım veren kişidir. Kişinin hikayesinde bu kişi her zaman anne olmayabilir. Kuramsal ve kavramsal karışıklığa yol açmamak adına temel bakım veren kişiyi temsil etmek üzere anne kelimesi kullanılacaktır.

² Lacan öznelleşme sürecinde, öznenin iki farklı aşamadan geçtiğini belirtir. İlk olarak Baba-nın-Hayır'ı işlevi ile dilde yabancılaşarak öznenin anne ve kendisinin bir bütün olduğu yanılması sarsıntıya uğrar. Bu babasal işlev, en temelde anne ve bebek arasındaki fiziksel temas olmak üzere bütünlüğe bir sınır çeker. Böylelikle, bebek de anne de dış dünyaya açılmaya başlar. İkinci olarak Baba-nın-Adı işlevi ise arzuda ayrışmayı sağlar. Daha açık bir ifade ile annenin arzusu gösterenler aracılığı ile temsil edilir ve özne için annenin arzusu artık bilinçdışında yer alır. Böylelikle, annenin arzusu da çocuğun salt benliğinde değil, babanın yasına tabii olduğunun altını çizilir.

dönüş mümkün değildir (Fink, 1997). Bu sebeple, nevrotik özne bu ayrışma karşısında çeşitli baş etme stratejileri geliştirir. Bu strateji ise öznenin histerik ya da obsesif olarak yapılanmasını belirler. Histerik özne ayrışma karşısında Başka'nın arzu nesnesi olma yolunda bir strateji edinir. Buradan hareketle histerik özne, Başka'nın arzusunun ne olduğunu sorgulayarak kendi varlığına ilişkin bir konum arayışındadır: Kendisini annesinin arzu nesnesi olarak konumlandırır ve bu eksik konumu dolduracak nesne ile özdeşleşme kurar. Başka bir deyişle, histerik öznenin fantazmında, kendisini Başka'nın kaybettiği nesne olarak konumlandırması aracılığıyla ayrışmanın üstesinden gelmeye çalışır (Dor, 1989). Fakat Lacan'a göre Baba-nın-Adı işlevi ile kastrasyona tabii olan öznedeki oluşun eksik hiçbir zaman doldurulamaz. Dolayısıyla, eksik konumunu doldurma girişimleri her zaman için tatminsizlikle sonuçlanır. Bu anlamda, histerik öznenin varlığı Başka'daki eksik üzerine kurulur. Bu sebeple, histerik özne "*Başka benden ne istiyor?*" sorusu üzerinden Başka'nın arzusunu anlamak için sürekli olarak sorgular haldedir. Fakat Başka da yapısı gereği eksiktir. Dolayısıyla, histerik öznenin bu sorularına cevap bulması imkansızdır (Soler, 1996).

Annesinin çocuk olmadan tamamlanmadığını bu sebeple de eksik olduğunu sezen histerik özne, kendisini annesini tamamlayacak nesne olarak konumlandırır. Buradaki önemli nokta, histeri ve psikotiği birbirinden ayıran Baba-nın Adı işlevidir. Eğer anne ve çocuk arasındaki bu ilişki Baba-nın-Adı ile üçgenleşmezse o zaman özne psikotik olarak konumlanır. Bu da aslında histeriğin aşırı halinin psikoz ile karıştırılmasını açıklayabilir. Psikotikten farklı olarak histerik özne Başka'yı arzulayan nesne olarak konumlandırır. Başka arzuladığı sürece, histeriğin konumu ve varlığı güvence altındadır. Bu sebeple histerik özne daima Başka'yı tatmin edilmemiş olarak bırakır. Başka arzulayan özne olarak aktif bir pozisyona sahip gibi görünse de aslında bir kukla görevi görür. Dolayısıyla, bu ilişkide tatmin edip etmeme gücüne sahip olan histerik özne aktif bir role sahiptir (Fink, 1997). Bu meyanda, histerik özne gözden kaybolarak eksik olanın arzusunu oluşturur. Gözden kaybolarak iki şeyi elde eder: Başka'nın arzusunu tatminsiz bırakarak arzusunun sürekliliğini ve kendi tatminsizliğini. Bu, her iki tarafın da arzulayan konumda kalmasını garantilemektedir.

Lacan histeriğin temel fantazmını (a <> A) formülü ile açıklar. a sembolü nesne a'yı temsil eder, ortadaki baklava şeklinde sembol ise ilişkinin varlığını simgeler, üstü çizili büyük A harfi (A) ise eksiği olan bölünmüş Başka'yı temsil eder (Fink, 1997). Formülün sol tarafı özneyi, sağ tarafı ise nesneyi açıklar. Görüldüğü üzere, histeriğin temel fantazm formülünde sol tarafta nesne a yer alır ve bu histeriğin nesne a ile özdeşleşme kurduğunu gösterir. Sağ tarafta ise eksiği olan Başka vardır. Histeriğin nesnesi her zaman için bilgili veya güçlü olduğu varsayılan simgesel Başka'dır. Bu formül, histeriğin Başka'ya hâkim olabilmek için kendisini Başka'nın arzusunun nesnesi konumuna koyduğunu gösterir. Başka, histeriğin fantazmında histeriğin istediği şekilde ve zamanda arzulayandır. Başka'nın tatminsiz kaldığından her zaman emin olmak isteyen histerik özne, bu yolla nesne olan pozisyonunu kalıcı hale getirmeye

çalışır. Dolayısıyla, histerik özne tatmin edilmemiş arzu için arzulayan bir örüntüye sahiptir (Lacan, 1959-1960).

Üçgenleşme: Histeri Nevrozunda Romantik ve Cinsel İlişkiler

Histerik özne Başka'nın arzusunun nesnesinin, başka bir ifade ile fallusunun, yerini alabilmek için her zaman bu eksikliği karşılamayı reddeder ve bu histeriğin fantazm bağlamında tipik bir pozisyonudur (Dor, 1989). Benzer bir şekilde eksiğin tanınması, Başka'nın kastrasyonunun tanınması demektir. Bu sebeple, Lacan kadın ve erkek arasındaki arzunun devinimi karşılıklı olarak kastrasyonun tanınması ile mümkün olduğunu belirtir.

Histerik özne, arzusunu canlı tutmak için erkeğin de dahil olduğu bir üçgenleşmeye ihtiyaç duyar ve bu üçgenleşmeye cinsel tatmini dahil etmek istemez. Cinsel birlikteliğin kendisinden ziyade histerik özne kadınlardan, mastürbasyondan, yemekten, madde veya alkol kullanımdan daha fazla cinsel tatmin deneyimler. Histerik öznenin hem arzuyu hem de tatmini tek bir ilişki içinde deneyimlememesi veya bulamaması tesadüfi değil, tamamen yapısaldır (Dor, 1989).

Histerik özne, Başka'nın arzusunun nedeni olmayı kabul ederken; jouissance'nın nedeni olmayı reddeder. Bir diğer deyişle, Başka'nın arzusunu tatminsiz bırakmasının sebebi ise Başka'nın jouissance'nın nesnesi olmamaktır. Cinsel ilişki sırasında yatakta bir başka kadının daha olduğunu hayal eden histerik özne, bir başkasının erkeğin jouissance'nın ve tatminin nesnesi olduğunu düşünür (Fink, 1997). Benzer bir şekilde, histerik özne sıklıkla başka bir romantik ilişkide bulunan erkeği partner olarak seçme eğilimindedir. Bu kişinin seçilmesinin en önemli sebebi ise partnerinin başka bir kadına ait olmasıdır. Bununla birlikte histerik özne, bu durumla ilgili üzümlük hisseder ve ilgilendiği tüm erkeklerin erişilmez olduğunu savunur (Dor, 1989). Bu konuda Freud'un vakalarından biri olan Kasabın Karısı önemli bir yere sahiptir (Freud, 1900). Üçgenleşme ile ilgili olarak Kasabın Karısı kendisini kocası tarafından arzulanan zayıf kadının yerine koyar. Başka bir deyişle, daha önceden fark etmediği kocasının arzusunun nesnesi ile özdeşleşme kurar. Histerik yapının temel özelliklerinden biri olarak kendisini Başka'yı tamamlayacağını varsaydığı nesne olmaya çalışır (Fink, 1997). Diğer taraftan ise Kasabın karısı kocası ile özdeşleşme kurarak, bu kadını arzulamaya başlar ve aşk üçgeni bu şekilde oluşur (Özbek Şimşek ve Girgin Kardeş, 2021). Histerik özne erkeğin etrafında dönen bir aşk üçgeni oluşturur. Böylelikle, kendisini tatminin nesnesi konumundan kurtarır. Tatmin veren diğeridir, kendisi ise arzusunun nesnesi olarak yer alır. Dor bu üçgenleşme ilgili olarak "*histerik özne fallik yarışın imgesel evrenine aittir*" der (Dor, 1989).

Histeriğin temel sorusu olan "*Kadın mıyım yoksa erkek miyim?*", histeriğin öznenin cinsel pozisyonu ile ilgilendiğini göstermektedir. Hatta Lacan, histeriğin "*Kadın nedir?*" sorusuna cevap aradığını dile getirmiştir (Lacan, 1955-56). Yukarıda histeriğin temel

fantazmında, histerik öznenin kendisinin Başka'nın arzu nesnesi ile özdeşleşme kurduğundan bahsedilmiştir. Diğer taraftan, histerik özne aynı zamanda erkek partneri ile de özdeşleşme kurar. Bu özdeşleşme sayesinde histerik özne, sanki “erkekmişesine” arzulamaktadır. Başka bir deyişle, histerik özne, Başka'yı, erkekmiş gibi arzular (Fink, 1997). Arzulayan özne olarak histerik özne, Başka'nın arzusuna bağlı kalmaktadır. Diğer bir deyişle, histerik özne erkek aracılığıyla bir turu tamamlar ve bir erkek gibi arzular. Lacan 20. seminerinde “histerik erkeği oluşturur”³ der (Lacan, 1972-1973). Lacan'ın bu vurgusu hem histerik öznenin erkeği var etmesi hem de histeriğin erkeğin rolünü oynaması olarak ele alınabilir. Histerik özne, erkeği eksikliğini ve arzusunu ortaya çıkararak olduğu şey yapar. Bunu yanında ise yine erkek için onun rolünü gasp eder (Fink, 1997)

Dor (1989), histerik öznenin cinsel kimliğini hakkındaki muğlaklığının pervert profile benzer bir şekilde dışarı vurulabileceğini belirtir ve bunun histeriğin pervert jouissance'ı olduğunu ekler. Daha açık bir ifadeyle, histerik öznenin Başka'nın arzusunu üçüncü bir kişinin varlığında gösterdiğini dile getirir. Fakat ihlalin⁴ perversiondaki kadar güçlü olmadığını çünkü histerik öznenin kastrasyona tabii olup Başka'nın eksikliğini tanıdığını vurgular. Bu meydan okumanın fallusu talep etmek için bir strateji olduğunu dile getirir. Histeriğin bu stratejisini açıklayan en klasik örnek ise histerik kadının hayat kadını ile özdeşleşme kurarak, caddede beklemesi ve herhangi bir erkekten gelen teklif karşısında “*Ben senin bildiğin kadınlardan değilim*” diyerek tepki göstermesidir (Dor, 1989). Dolayısıyla, histerik özne karşı tarafta önce bir eksik yaratarak -bu örnekte “sana bir hayat kadının vaat ettiği şeyleri sunabilirim”- karşı tarafı harekete geçirir -teklifin gelmesi-. Tatminin nesnesi olacağı bir ihtimal oluştuğunda ise üçüncünün varlığında -burada kadının atıfta bulunduğu noktaya ahlaki normlar denebilir- tatmin alanını boş bırakarak karşı tarafı eksik ile yüzleştirir.

Son olarak histerik öznenin erkek partner seçiminde babanın ikamesini aradığı genel olarak inanılan yanlış bir kanıdır. Seçilen erkek partner hiçbir zaman babanın bir taklidi değildir; aksine histerik özne hiç var olmayan tüm⁵ babanın arayışı içindedir. Histerik öznenin erkek partner seçimi, babanın imgesel kusurlarını telafi etmesi üzerinedir. Dolayısıyla, histerik özne babasında eksik olduğunu varsaydığı tüm özellikleri bu partnere atfeder. Ancak hiçbir hataya veya eksikliğe sahip olmayan ve babadan daha iyi özelliklere sahip olan bir partner histerik öznenin aradığı Efendi olabilir (Dor, 1989).

Histeriğin Söylemi ve Mağduriyet

Lacanyen psikanalitik öğretilerde, özne için merkezi bir role sahip olan söylem, dil içinde yer alan sosyal bağı tanımlamaktadır. Lacan, XVII. seminerinde söylem kavramını

³ L'hystérique fait l'homme

⁴ Transgression

⁵ Complete

öznelerarasılık⁶ üzerinden anlatmaktadır (1972-73). Bu bağlamda, dört temel söylemden bahseden Lacan, bu söylemlerin aynı zamanda dört farklı sosyal bağı ve öznelerarası ilişkileri düzenleyen simgesel ağı açıkladığını vurgulamaktadır (Lacan, 1972-73; Van Roy ve diğerleri, 2016). Lacan (1972-73) sosyal bağı ve öznelerarası ilişkilerin en temelde dil üzerine yapılandığını belirtir. Dil evrenine dahil olan özne eksik ile yüzleşir. Öznenin yapısı ve özneliği, eksik ile olan karşılaşması ve bu eksik karşısında aldığı konum dahilinde şekillenir. Bu anlamda, Lacan dile tabi olan “bölünmüş öznenin” eksik ile baş etmesinin dört farklı yolu olduğunu ve bunun sonucunda da dört farklı sosyal bağı ortaya çıktığını ifade eder (Van Roy ve diğerleri, 2016).

Söylemlerin genel yapısı, iki farklı bölüm ve dört farklı sembolden oluşmaktadır (Figür 1). Sol bölüm, söylemi başlatan bölüm iken sağ bölüm ise hitap edilen bölümdür. Sol bölümde alta hakikat, üstte ise fail yer alır. Hakikat, her zaman bilinçdışı alana aittir ve ona doğrudan bir erişim mümkün değildir. Kendisini ancak faille olan ilişkisi çerçevesinde gösterebilen hakikat yine de fail tarafından bilinmez. Doğrudan bir erişim mümkün olmasa dahi hakikat sadece “yarım bir sözle” ifade edilebilir (Van Roy ve diğerleri, 2016). Lacan’a göre (1969-1970) hakikatin bu erişebilir kısmının ötesi için söylenebilecek herhangi bir şey yoktur. Tüm bu özellikleriyle birlikte hakikat, kendisinden faile giden ok aracılığıyla söylemin motor gücünü temsil eder ve söylem her zaman hakikat sayesinde başlar. Fail ise söylemi tanımlayan, dominant ve aynı zamanda etki yeri ve aktif bir konumdur (Evans, 1996; Gençöz, 2019). Hakikatten faile gelen ok, fail aracılığı ile Başka’ya gider. Başka konumu ise söylemdeki muhatap konumudur ve ürünün oluşturulmasını sağlar. Ürün konumu, söylemin ürettiği alanı temsil ederken aynı zamanda söylemin devam etmesini sağlayan temel unsur. Üründen faile giden ok, üründen tatmin olmayan failin tekrar başkaya yönelmesi ile ürünün tekrar tekrar üretilmesini sağlar. Ürünün olduğu alanda jouissance yer alır. Bunun sebebi ise hakikat ile söylemin ürettiği ürünün hiçbir zaman birbirini karşılamayacak olmasıdır. Dolayısıyla bu dört temel söylemi birbirinden ayıran bu söylemlerin söylem içindeki konumlarıdır (Evans, 1996).

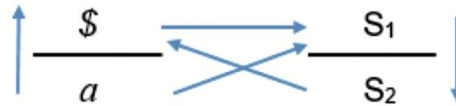

Figür 1.

Söylemlerin konumları

⁶ Intersubjectivity

Histeriğin söyleminde hakikat pozisyonunda nesne a bir diğer deyişle arzusun nedeni⁷ yer almaktadır (Figür 2) (Gençöz, 2019). Etki alanı olan fail pozisyonunda ise eksik olan, bölünmüş özne vardır. Dolayısıyla, eksik olan bölünmüş özne söylemin görünen yüzüdür. Eksikliği sebebiyle Başka'dan sürekli olan talepte bulunan bölünmüş öznenin Başka'ya bir ok gider. Bu ok bölünmüş öznenin talebini temsil etmektedir. Başka konumunda temel gösterenin yer alması, histeriğin söyleminde bölünmüş öznenin kendisinde eksik olduğunu varsaydığı ve temel gösterene sahip Başka'nın da buna sahip olduğunu varsayması üzerinedir. Bu söylem denkleminde, fail bölünmüş özne olarak eksikliği muhafaza etmeye devam ederken, Başka konumundaki temel gösteren (S1) ise bildiği varsayılan özne (subject supposed to know) pozisyonunu korumak için sürekli olarak ürün üretmeye çalışır. Histeriğin söyleminde ürün pozisyonunda bilgi (S2) yer alır. Bu bilginin histeriğin söylemindeki, fail pozisyonunda olan bölünmüş öznenin sürekli olarak peşinde olduğu fakat her defasında tatminsiz kaldığı bilgidir. Temel gösteren tarafından üretilen bu bilgiden bölünmüş özneye bir ok gider. Histeriğin tatminsizliği sebebiyle, bölünmüş özne tekrar temel gösterene yönelir. Ayrıca hakikat pozisyonundaki bilinçdışı nesne a'dan da Başka pozisyonundaki temel gösterene giden bir ok vardır. Bu okun, bilgi üretmesi için temel göstereni bilinçdışı bir mesaj ile motive ettiği düşünülmektedir (Gençöz ve Özbek-Şimşek, 2020).

Figür 2.

Histeriğin söylemi

Önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta ise histeriğin söyleminin, histerik yapıya tekabül etmediğidir. Histeriğin söylemi içinde diğer yapıların da bulunabileceği gibi; histerik yapılanmanın her zaman histeriğin söyleminde olması gibi bir durum söz konusu değildir. Histeri nevrozu yapıyı temsil ederken histeriğin söylemi sosyal bağlarla ilgilidir (Evans, 1996). Histeriğin söyleminde temel olan sorunlarına, şikayetlerine bir muhatap ve cevap arayan öznenin, sürekli olarak tatminsiz kalışıdır (Ünal, 2017; Varhaeghe, 1999).

Lacan'ın psikanalitik kuramında merkezi bir yere sahip olan söylem kuramı, özne ve öznelliğin yapısal dinamiklerini anlamak açısından hem kuramsal hem de klinik düzeyde önemli bir analiz aracıdır. Bu bağlamda, mağduriyet kavramı yalnızca toplumsal ya da duygusal bir durum değil, aynı zamanda söylem içinde inşa edilen ve öznel konumlanmayı belirleyen bir yapı olarak ele almak mümkündür. Özellikle Lacan'ın dört söylem kuramı çerçevesinde mağduriyetin nasıl üretildiği ve sürdürüldüğü üzerine düşünmek, klinik

⁷ Cause of desire

çalışmalarda hem kuramsal hem de analitik süreçlere yeni perspektifler kazandırabilir. Bu bölümde, mağduriyetin özellikle histerik söylem içerisinde nasıl yapılandığı, özne-Başka ilişkisi bağlamında ne şekilde işlev gördüğü ve klinik uygulamalarda nasıl gözlemlenebileceği kuramsal açıklamalar ve örneklerle ele alınacaktır.

Mağdur konumunda olan özne için Başka'ya yöneltilen talep veya şikâyetin oluşu ve alınan cevabın yetersizliği veya tatminsizliği sonucunda mağduriyetin sürekli olarak yeniden devam etmesi söz konusudur denilebilir. Başka bir deyişle, bildiği varsayılan, mağdur kişiye yardım edebileceğini düşündüğü Başka'ya mağduriyeti ile ilgili talebini ileten özne, söylemin ürettiği ürün kapsamında kendisine verilen kimi zaman yardım kimi zamansa mağduriyetinin kabul görmeyişi sonucunda her defasında tatminsiz kalarak mağdur konumu devam ettirir. Histeriğin söylemi bağlamında, mağdur özne kendi meramını, eksikliğini veya kırılmağını Başka'ya yönelttiği talepler üzerinden ifade eder. Mağdur konumundaki özne, “Bana bunun hesabını ver!” şeklinde otoriteyi sorgulayabilir veya otoriteye meydan okuyabilir. Ancak mağdur öznenin bilinçdışı bu örüntüsü, çözüm aramaktan ziyade Başka tarafından tanınma talebi işlevi görebilir. Bu durumda söylem, bir çözüm üretmek yerine eksikliğin sürekliğini garantilemektedir. Dolayısıyla, mağdur konumundaki özne arzu edilen şeyin kendisinden çok arzunun sürdürülmesi ile ilgilenmektedir.

Fail konumunda, eksik, acı çeken, bastırılmış veya dışlanmış gibi özellikleriyle yer alan mağdur konumundaki özne, bu acı ile özdeşleşme kurarak öznelliğini ortaya koyar. Kendisini sürekli olarak eksiklik üzerinden tanımlayan mağdur konumundaki özne, bu eksikliğin Başka tarafından tanınması ve akabinde telafi edilmesi için harekete geçer. Mağdur konumundaki özne, “Bu benim başıma neden geldi?”, “Kim sorumlu?”, “Bana bu yaşadıklarımın hesabını ver” veya “Bana adalet borçlusunuz” gibi söylemlerle temel gösterene sahip olduğunu varsaydığı, bildiği varsayılan özneye örneğin bir otorite figürüne veya ebeveynine hitap eder. Buradaki hitap daha çok sorgulama niteliğindedir. Bu sorgulamanın temel amacı bir çözüm aramaktan ziyade eksik oluştan ve acıdan güç üreten öznel bir konum almaktır. Yukarıda da belirtildiği üzere histeriğin söyleminde ürün konumunda bilgi (S2) yer almaktadır. Mağduriyet bağlamında ele alındığında, öznenin mağduriyetini gidereceğini varsaydığı otorite konumundaki Başka, harekete geçerek bir çözüm üretme veya bir yasa getirme konumunda yer alır. Fakat ortaya çıkan bu ürün her defasında yapısal olarak başka bir tatminsizliğe yol açar. Söylemde bilinçdışına ait olan hakikat konumunda yer alan arzunun nedeni -nesne a- ile doğrudan bir ilişkinin bulunmayışı, hakikat ile ürün arasındaki uyumsuzluğu yol açar. Mağdur öznenin bilinçdışında kalan acı çekme ve tatminsizlik üzerinden alınan jouissance söz konusudur. Özne tatmin olmaktan ziyade tatminsizliği amaçlar: Tatmin oluş öznenin fantazm düzeyinde yok oluşuna yönelik bir tehlikeyi barındırır. Böylelikle, mağduriyeti ortadan kaldırmak üzere Başka tarafından üretilen çözümler veya getirilen yasa, fail konumundaki mağdur özneyi yeniden harekete geçirir.

Klinik Bakış Açısı ile Mağduriyet

Mağdur kavramı, Türkçede (Türk Dil Kurumu, 2025) genellikle haksızlığa uğramış, ezilmiş ya da zarar görmüş bireyi tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Psikoloji alanyazınında ise eşitsizlikler ve farklılıklar, çoğunlukla adaletsizlik ve mağduriyet kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede, hak kavramı ile mağduriyet arasında doğrudan bir bağın bulunduğu söylenebilir (Zur, 1994). Bir hakka yönelik mücadelenin kendisi, o hakkın daha önce inkâr edildiğini ve bu inkârın özneyi mağdur pozisyonuna yerleştirdiğini ima eder. Bu bağlamda, hak talebi yalnızca bir kazanım isteğini değil, aynı zamanda kişinin veya grubun mağduriyet deneyimini görünür kılma çabasını da içermektedir. İronik bir biçimde, kimi zaman hak arayışı ya da hak temelli toplumsal hareketler, bir yandan belirli bir topluluğun özgürleşmesini sağlarken, öte yandan başka bir topluluğun kendisini mağdur edilmiş ya da dışlanmış hissetmesine yol açabilmektedir. Bu durum, mağduriyetin görece doğasına ve toplumsal bağlam içerisindeki dönüşkenliğine işaret etmektedir.

Matet (2014)'e göre mağdur, tüketim toplumunun ürettiği bir gösterevidir. Var olan söylem içinde toplumun mağdurlar ülkesine evrildiği ve herkesin aslında bu mağdur pozisyonu için yarıştığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda, Herman (1992) mağdur olmanın toplum içerisinde önemli bir yeri olduğunu dile getirmiştir. Mağdur pozisyonunda olan kişi diğer kişileri suçlarken aynı zamanda bir üstünlük kazanmaktadır. Dolayısıyla mağdur pozisyonunun toplum içinde bir güce sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu güç, mağdur pozisyonunda olan kişiye, davranışlarının ve bunların sonuçlarının sorumluluğunu reddetmesine olanak sağlamaktadır. İlintili bir şekilde, mağdur pozisyonunda olan kişilerin, hak ve adaleti her zaman aramamaları dikkat çeken bir noktadır. Herman (1992)'a göre mağdur kişi, ahlaki bakış açısından her zaman haklıdır ve olanlardan sorumlu değildir. Bunun sonucunda da sempatiyi her zaman hak eder.

Toplumsal söylem içinde mağdur pozisyonu ile ilgili iki farklı dönemden söz eden Zur (1994), ilk söylemin “mağduru suçlamak” olduğunu fakat bu söylemin yerini “mağduru suçlamayın” söylemine bıraktığını dile getirmektedir. Zaman içinde “mağduru suçlamayın” söyleminin, mağdurun rolünü sorgulanmaması noktasına evrildiğine vurgu yapmaktadır. Mağdur ideolojisi, mağdurun her zaman haklı ve masum olduğunu savunur. Mağdurun rolünün sorgulanmaması, mağdur edilmeye yönelik bilinçdışı eğilimi göz ardı etmeye yol açmaktadır. Bu durum mağdur kişiyi çaresiz, aciz bir pozisyonda tutmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, bu pozisyon mağduriyetin devam etmesini ve tekrarlamasını mümkün kılmaktadır. Toplumsal söylem içinde baskın bir güce sahip olan mağduriyet, söylemle ilintili olarak klinik tabloyu da şekillendirmektedir.

Nevrotik yapıya ait olan mağduriyet, özellikle histeri nevrozunda şikayetlenme aracılığıyla kendisini gösterir. Bu yapısı sebebiyle, öznenin psişik dünyasında önemli bir yere sahiptir. Lacan, histerik öznenin fantazmında her zaman “acınası” ve “tatmin edilmemiş”

mağdur rolünü oynadığını ve bu tatminsizliğin tüm yaşamında baskın olduğunu vurgulamaktadır (Nasio, 1998). Ayrıca histerik öznenin “korkak” bir varlık olduğunu ve tatminsizliğinin de buradan kaynaklı olduğunu savunmaktadır. Tatmin edilmemiş olduğu sürece kendisini bekleyen tehlikeden korunduğunu ve bu tehlikenin de kendisini ortadan kaldıracığına inandığı hazzın deneyimi olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, korku ve haz deneyimini reddetmek histerik özne için temel bir işleve sahiptir. Histerik özne Başka’yı kendisi için tatmin edilmemiş bırakmaktadır. Buradaki temel mekanizma, histerik öznenin ontolojik olarak var olma çabası ile ilgilidir. Bu bağlamda aradığını her zaman bulan histerik özne, kendisini acınası bir pozisyona koyacak her türlü işaretin peşindedir. Histerik özne, tatminsizliğe özgü bir acı çekme ile özdeşleşme kurar. Dolayısıyla, histerik özne tatminsizliğin acısı olarak ele alınmaktadır (Nasio, 1998).

Mağdur konumundaki öznenin görünürde şikâyet ettiği ve sürekli olarak mağduriyetini gidermeye çalıştığı fakat mağdur olmanın öznenin hayatındaki belli noktalarda tutunduğu ve tekrar ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, mağdur konumunun libidinal ekonomideki yerini açıklamada bu konumdan alınan *jouissance*⁸ önemli bir yere sahiptir. Lacan *jouissance* ve tekrar⁹ arasındaki kuvvetli ilişkiden söz etmektedir. Bu ikilide, *jouissance* tekrarı harekete geçiren bir güce sahiptir (Lacan, 1969-70). Lacan hazzın ötesine geçildiği zaman öznenin daha fazla haz duyamadığını, hazzın yerini acıya bıraktığını vurgulamaktadır. Lacan bu acılı hazzı *jouissance* adını vermektedir. Bu da aslında *jouissance*’ın doğası gereği paradoksa sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, mağduriyetle ilişkili bir noktadan, Lacan (1967) acının başladığı yerde *jouissance*’ın ortaya çıktığını vurgulamakta ve arzusun yapısal olarak eksiklikten kaynaklandığını, *jouissance*’ın ise hazzın haz olmaktan çıktığı anda beden tarafından deneyimlenen şey olduğunu belirtmektedir.

Lacan *jouissance*’ın dürtünün tatmini olmadığını altını çizmektedir. Dürtünün nesnesi hep tatminin imkansızlığına vurgu yaparken bu imkansızlığın nevrotik hastalarda bulunduğunu söyler. Bu tatminsizlik ve imkânsızlık kendisini semptom olarak gösterir. Burada paradoksal bir tatmin vardır: *Jouissance*’ı inkâr eden bir *jouissance*. Bu da aslında şikâyetteki *jouissance*’tır. Başka bir deyişle, özne *jouissance* aldığı noktayı kabul etmeyerek hatta reddederek *jouissance*’ın devamını sağlamaktadır. Şikâyet ediyor oluş aslında Başka’ya yapılan bir talep ve ithamdır. Özne semptomundan dolayı şikâyet ediyor ve acı çekiyor olsa da bilinç dışında bu semptomun sağladığı bir *jouissance* vardır. Nevrotik semptomların *jouissance*’ı Başka ile ilişkilenenin bir yoludur ve semptom ancak aktarım aracılığı ile

⁸ Mağdur konumu ve *jouissance* ilişkisini açıklamadan önce Lacanyen psikanalitik teoride *jouissance* kavramına bakmakta fayda vardır. *Jouissance* kavramı Fransızca’da mal, mülk, intifa hakkı ve kar demektir (Kesel ve Jottkandt, 2009). Fakat burada gerçek bir şeye sahip olmak değil fantazm seviyesinde bir şeye sahip olmakla ilgilidir. Aynı zamanda İngilizce’ye zevk (*enjoyment*) olarak çevrilse de bu çeviri *jouissance* kavramını tam anlamıyla karşılamamaktadır. Uygun bir çevirinin mümkün olmayışından kaynaklı olarak bu kavram makale boyunca özgün haliyle kullanılmıştır.

⁹ Repetition

tanınmaktadır (Fink, 1997). Başka bir deyişle, semptom jouissance'ın formudur ve Başka'ya adressedir. Nevrotik yapılanmadan farklı olarak pervert öznedeki ise jouissance, jouissance için bir istektir ve bu da sadece Başka ile olan ilişkisiyle anlaşılabilir. Nevrotik özne ise arzu etrafında şekillenir. Lacan Anksiyete seminerinde jouissance ve arzu arasındaki ilişkiye değinmektedir. Bu seminerde, jouissance'ın arzu için vaatte bulunmadığını fakat arzunun jouissance için çabaladığını dile getirir (Lacan, 1962-63). Mağduriyet de bu çerçevede Başka'ya iletilen bir mesaj bağlamında öznenin semptomu olarak ele alınabilir. Dolayısıyla, öznenin mağdur oluşu ile ilgili şikâyeti, jouissance'ının koordinatlarını göstermektedir. Bu bağlamda öznenin mağdur olarak konum alması, özne için jouissance'ını organize edebileceği bir yer olarak ele alınmaktadır. Öte yandan, jouissance yasayla ve yasanın ihlali¹⁰ ile mümkündür. Mağdur konumunda bulunan kişinin yasalar bağlamında kendisine bir ayrıcalık tanınmasını talep etmesi buna bir örnek olabilir. VII. seminerle birlikte Lacan, arzuyu artık zevkin hizmetinde olarak ele almaktadır. Merkezde artık arzu değil arzunun ihlali ve bu ihlaldeki jouissance söz konusudur. İhlal olmadan jouissance'a erişim mümkün değildir ve bu aslında yasanın bir fonksiyonudur (Lacan, 1968-69). Bu bağlamda, Lacan' göre yasa ile oynanan bu ihlal oyunu, aslında hiçbir yere varmayan ve hiçbir şey getirmeyen bir oyundan fazlası değildir.

Mazoşizm ve Mağduriyet Farkları Üzerine

Mağduriyet konumu ve mağdur öznedeki söz edildiği zaman genellikle mazoşizm gündeme gelmektedir (Özbek Şimşek, 2017). Bu iki nosyonun zaman zaman birbirinin yerine kullanılması teorik ve pratik anlamında uygun değildir. Nevrotik yapılanma dahilindeki mağduriyet ile pervert yapının alt kolu olan mazoşizm arasında temel farklar mevcuttur. Lacan, mazoşizmden ilk olarak 7. seminerinde Leopold von Sacher-Masoch'un romanlarına değinerek bahseder. Lacan'a göre (1959-60), mazoşist özne, nesne konumu olarak kendisini takas edilebilen ve paylaşılabilen bir köleye, bir anlamda hiçliğe indirger. Böylelikle mazoşist, özne konumunda bulunmaktan uzaklaşır. Sigler (2011), mazoşistin sadece özneliğini kaybettiği için nesneleşmediğini aksine mazoşistin kendisini öznenin kurulumunda yapısal işleve sahip olan nesne a formuna getirdiği için özneliğin ve nesneliğin iç içe geçtiğini belirtir. Mazoşizmde özne, aynı anda hem özne hem de nesne olur. Bu sebeple, mazoşizmde öznelik ve nesneliğin birbirinden ayırt edilemez ve çözülemez olduğunu vurgular. Bu anlamda mazoşist konumlanmada, özne yüzeysel bir bakış açısı ile acı çeken, kendini başkası uğruna feda eden ve bu fedakârlığa karşılık herhangi bir talepte bulunmayan bir örüntü sergiler (Fink, 1997). Ancak Lacan'a göre, mazoşist öznenin bu sergileyişi yalnızca bir görünüm, başka bir ifadeyle

¹⁰ Lacan'ın "transgression" kavramı en temel haliyle öznenin Başka tarafından belirlenen yasayı ihlal etmeye çalışmasıdır. Bu yasa aynı zamanda özne için arzunun da sınırlarını şekillendirir. Dolayısıyla, yasa sadece sınır veya yasak koymaz; arzuyu da üretir. Bu anlamda, yasanın ihlali de yine o yasayı koyan Başka tarafından belirlenmiştir. Lacan, arzunun aslında ihlalin arzulanması olduğunu altını çizerek ve ihlalin olabilmesi için öncelikle yasağın var olması gerektiğini söyler (Lacan, 1959-60).

bir kılıftır. Mazoşizm, özne için jouissance'a ulaşma çabasıdır. Bu anlamda sınırda bir deneyimdir. Dışarıdan bakıldığında, Başka'ya jouissance sunmak, yani onun haz alımına hizmet etmek gibi görünse de mazoşistin temel amacı Başka'da anksiyete uyandırmaktır (Fink, 1997). Bu bağlamda, mazoşist özne, acı çekme pratiği aracılığıyla Başka'nın arzusuna seslenmekte, böylece onun tarafından tanınma ve arzulanmayı amaçlamaktadır. Özne, kendi bedeni ya da konumu üzerinden acıyı sahneye koyarak, Başka'nın arzusunu yönlendirmeye çalışır. Mazoşizmin merkezinde şu temel soru yer alır: “*Ben, Başka için neyim ya da kimim?*”. Yaygın kanının aksine, mazoşist özne pasif değil, tersine oldukça aktif bir konuma sahiptir. Mazoşist özne fantezi sahnesini kurgular ve Başka'yı bu meyanda yönlendirir. Başka bir deyişle, acı çekmeyi bilinçdışı bir strateji olarak kullanarak Başka'nın arzusunu düzenlemeye, hatta kontrol etmeye çalışır. Bu yönüyle mazoşist özne, arzu dinamiğinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Öyle ki mazoşistin partneri her zaman yasa koymaya yatkın bir kişi olmayabilir fakat mazoşist öznenin manevraları karşı tarafı harekete geçirir niteliktedir. Böylelikle, mazoşist özne partnerini yasa koyucu bir konuma gelmeye zorlar (Dor, 1989).

Lacan'a göre mazoşist özne, kendi bedeninde acıyı sahneleyerek Başka'nın anksiyetesini uyandırmayı amaçlar. Bu noktada, söz konusu olan anksiyete, mazoşist öznenin değil, doğrudan Başka'nın kaygısıdır. Öznenin kendi bedenini riske atma hatta yaşamını tehlikeye sokma aracılığıyla, Başka pasif konumundan sarsılır ve bir tepki vermeye, yani simgesel düzen içerisinde bir yasa koymaya yöneltilir. Mazoşist öznenin tüm bu çabaları arzuda ayrışmayı sağlayacak olan yasanın, yani Baba'nın-Adı işlevi olan babasal işlevin gelmesini geçici olarak mümkün kılmaktır. Mazoşist özne görünürde Başka'ya jouissance vermek üzerine kurgulasa da Başka için belli bir noktadan sonra keyif alınabilir olmaktan çıkmakta ve bu taşkın jouissance'a sınır çekmek için “Dur!” demektedir. Dolayısıyla, dürtü bağlamında Lacan, mazoşizmin Başka'dan gelecek olan ses¹¹ (“Dur!”) ile ilgili olduğu belirtmektedir. Bu ses aracılığı ile mazoşist konumdaki özne yasanın geldiğini anlamaktadır (Dor, 1989). Ancak bu yasa, yapısal olarak kalıcı bir düzen oluşturmaz; zira mazoşist özne, simgesel alanı kışkırtabilen bir yapıda olsa da yasayı baki kılamaz. Dolayısıyla, kazanım gibi görünen bu “zafer”¹² aslında öznenin süreklilik arz etmeyen bir tatmin yaşadığı ve bu tatminin altında yapısal bir başarısızlık taşıdığı geçici bir durum olarak değerlendirilir (Kovacevic, 2011). Sonuç olarak, Lacan mazoşizmi öznenin oluşum sürecinde işleyen yapısal bir mekanizma olarak değerlendirilir. Özne, kendi varlığını tehlikeye atarak Başka'nın arzusuna hitap eder; böylece hem tanınma arzusu hem de simgesel düzenin geçici inşası aynı sahnede buluşur.

Mağduriyet konumunda ise sürekli olarak haksızlığa uğradığını dile getiren ve bu durumdan şikâyet eden bir özne söz konusudur. Dürtü kuramı bağlamında

¹¹ Invocatory

¹² Victory

değerlendirildiğinde, mağduriyet pozisyonu, mazoşizmden farklı olarak doğrudan Başka'nın bakışıyla ilişkilidir. Lacan'a göre arketipik nevrotik özne, kendisini yapısal olarak bir mağduriyet pozisyonunda konumlandırır (Sharpe, t.y.). Bu özneye göre, etik ya da ontolojik anlamda suç ya da günah, daima diğerlerine aittir; özne ise pasif biçimde bu suçun sonuçlarına katlanan, acı çeken konumdadır. Bu nedenle mağduriyetin, Lacan'ın psikanalitik öğretilerinde yer alan imgesel düzende edinilen öznel bir konum olduğu söylenebilir. Mağdur öznenin deneyimlediği haksızlık, her zaman gerçeklikten tamamen kopuk değildir; yani bu deneyimin nesnel temelleri olabilir. Ancak burada dikkat çeken nokta, öznenin bu yaşantıyı aşırılaştırma eğilimidir. Örneğin, özne bir birimlik bir haksızlık deneyimini, on bir birimlik bir mağduriyet olarak ifade etme eğilimindedir. Bu bağlamda öznenin "haklılığı", yasal ya da nesnel bir zemine değil, Başka'nın bakışıyla şekillenen öznel bir inşa sürecine dayanmaktadır.

A. Hanım Vakası

Makalenin bu bölümünde A. Hanım ile dört sene devam eden ve süpervizyon altında yürütülen psikanalitik psikoterapi sürecinde ortaya çıkan A. Hanım'ın yapısal özellikleri, süreç içinde öne çıkan temalar ve mağduriyet söylemi üzerinden Lacanyen bir bakış ile tartışılacaktır. Etik kurallar çerçevesinde, terapi sürecinin başında hastadan onam alınmış ve makalede anonimlik sağlanmıştır.

A. Hanım 32 yaşında, bekar ve çalışan bir kadındır. Anadili Türkçe olmakla birlikte İngilizce diline de oldukça hakimdir. Bu sebeple, İngilizce kelimelere söyleminde sıklıkla yer vermektedir. Psikoterapi sürecine başlama talebini "*merak ediyorum*" şeklinde belirten A. Hanım, hayatındaki ilişkilerin hızlı başlayıp birden bittiğinden bunun yanı sıra ilişkisi olan erkeklerden hoşlandığından ve bu durumun artık bir "*pattern*" haline geldiğinden bahsetmiş ve bu durumun artık kendisini rahatsız ettiğinden söz etmiştir. İlişkisi olan erkeklerin ilgisini çekebilmenin bir "*challenge*" olduğunu, bu kişilerin diğer kadınlara karşı daha kapalı olduklarını bu sebeple böyle birini "*yakalamanın*" ve "*elde etmenin*" daha zor olduğunu belirtmiştir. Bu konuyla alakalı olarak ise hayatındaki kişinin ilişkisi olduğunda A. Hanım'ın bu kişinin hayatının sadece "*joy*" kısmında yer aldığını dolayısıyla karşı tarafla ilgili herhangi bir olumsuzluk veya sorumlulukla ilgilenmesi gerektiğini söylemiştir. Yine de ilerleyen süreçte, ilişkisi olan erkeklerle beraber olmanın artık kendisine zarar verdiğini, yakınlık kurmak istediği noktalarda bu kişilerin var olan ilişkileri ile ilgilenmek zorunda kaldıklarını ve bu durumun da kendisini rahatsız ettiğini dile getirmiştir. Bu durumun kendisini değersiz hissettirdiğini ve tam bir "*intimacy*" hissedemediğinden yakınmıştır.

A. Hanım süreç içerisinde sıklıkla kendisine tanı konulmasını istemiştir. Bu talebini psikolojide nasıl bir yeri olduğunu öğrenmek istemesiyle açıklayan A. Hanım, dönem dönem internet üzerinden yaptığı araştırmalar sonucunda "*depresyon*", "*öksüz çocuk sendromu*", "*var olan annenin yokluğu sendromu*" gibi birçok kavram ile seans içinde bunların kendisinde

olup olmadığını sormuştur. Lacan'a göre histerik öznedeki sıklıkla gözlemlenen "Benim sorunum ne?" gibi kendisiyle ilgili bilgi edinme çabası mevcuttur (Fink, 1997). A. Hanım'ın da kendisine tanı konmasına yönelik talebi hem Başka'dan gelen bakışla ilgili hem de kendisine bir yer bulma arayışı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca A. Hanım'ın internetten bulduğu bu isimler çoğunlukla bir eksikliğe işaret etmektedir. Özellikle "öksüz çocuk sendromu" ve "var olan annenin yokluğu sendromu" gibi tanımlamalar, A. Hanım'ın hayatında mevcut olan fakat kendisine "verilmeyen" anne-kız ilişkisi kapsamında, A. Hanım'ın mağduriyetini besleyen ve bu örüntüsünü devam ettiren birer gösteren olarak değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle, A. Hanım için annesi gerek fiziki varlığı ile gerçek düzende gerekse anneliği temsil eden bir konumda yer alarak simgesel düzende varken; imgesel alanda annesinin yokluğu deneyimlemektedir. A. Hanımın söylemindeki oldukça yer verdiği bu gösterenler tam da eksik ve onun devamlılığına yönelik güçlü bir arzunun tezahürleri olarak yorumlanmıştır. Burada yapılan vurgu elbette ki gerçeklikle¹³ tam anlamıyla örtüşmemektedir. Varlığın yokluğundan söz ettiği sekansları Lacan'ın privasyon ve frustrasyon kavramları ile açıklamak mümkündür. Öyle ki frustrasyonda özne gerçek bir nesnenin imgesel düzendeki yokluğunu deneyimler. Dolayısıyla öznenin eksik ile olan ilişkisinde narsistik bir kırılma sonucunda hayal kırıklığı duygusu merkezi bir konum alır. A. Hanım, annesi ve diğer yakın ilişki kurduğu kişilerle olan deneyimlerinin kendisinde kalıcı eksikler yarattığını ve bunun sebebinin de diğerleri olduğunu sıklıkla gündeme getirmektedir. Burada kendi eksiklerinden harekete geçerek onu tamamlayacağını varsaydığı kişilere hitap eden A. Hanım'ın, tamamlanmak üzere bir çağrıda bulunduğu gözlenmiştir. Fakat diğer kişilerden gelen herhangi bir "telafi" karşısında da "artık çok geç" diyerek sitem etmektedir. Dolayısıyla, telafisi mümkün olmayan bir eksiklik etrafında dönen bir söyleme sahip olan A. Hanımın hikayesinde her bir telafi girişimi kendisinde büyük bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmaktadır. Bu tam da yukarıda detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere, histeriğin söyleminde yer verebileceğimiz mağdur öznenin jouissance deneyiminin devamı uğruna eksik hayatının merkezinde tutması ile ilişkili olduğu düşünülmüştür.

"Tanı" göstereninin söylem içerisindeki bir diğer tezahürü ise diğer insanların A. Hanım'ın hayatına "tanı(k)" olmasıyla ilgilidir. A. Hanım ilk olarak altıncı seansta babasının ailecek yaşadıkları birçok sürece tanık olmadığını anlatmıştır. Aile hikayesindeki belirli bir olayı sadece annesinden dinlemekten rahatsız olduğunu dile getiren A. Hanım, bu konuda babasının da düşüncelerini merak ettiğini, onun neler yaşadığını, neler hissettiğini öğrenmek istediğini belirtmiştir. Babasının daha geride durduğundan bahseden ve bu duruma öfkelenen A. Hanım "neden yok o da aynı şeyleri yaşamış neden yokmuş gibi öfkelenen onun gözünden de dinleseydim bu konuda birkaç bakış açısı söyleyebilirdim" demiştir. Bir diğer kişinin A. Hanım'ın hayatına tanık olmasıyla ilgili olarak "muhatap" aramaktan söz etmiştir. Yaşadığı şeylerin karşılığını tek başına bulmada zorluk yaşadığını belirten A. Hanım,

¹³ Reality

yaşadıklarını anlamlandırmasına yardımcı olacak bir tanığa ihtiyaç duyduğundan bahsetmiştir. A. Hanım'ın muhatap olunmasını özellikle annesi ve babasından beklediğini fakat karşılık bulamadığını, hayatında bu rolü arkadaşının eşi olan B. Bey'in üstlendiğini dile getirmiştir. A. Hanım'ın yaşadığı hayatı anlamlandırması için bir başkasının bakışına ihtiyaç duyması histerik öznenin kendisini Başka'nın bakışı aracılığı ile, başka bir deyişle, Başka'daki eksik üzerinden kurması ile açıklanabilir (Dor, 1989). Ayrıca, sürekli olarak bu bakışın eksikliğinden söz eden A. Hanım, ihtiyacı olduğu bakışı bir başkasından bulduğu anda tekrar bu ihtiyacının annesi ve babası tarafından giderilmediğine vurgu yaparak mağduriyet söylemini devam ettirdiği düşünülmüştür. Talep edilenin karşılanma ihtimali mağdur özne için büyük bir tehdit yaratmaktadır: Özneliğinin yok oluşu. Aynı zamanda, Lacan'ın psikanalitik öğretisinde şikâyetlenme ve hayıflanma, özne için jouissance deneyimlenmenin temel ve güçlü kaynaklarıdır. Öznenin bilinç düzeyinde kendisini rahatsız eden, kurtulmak istediği şey tam da bilinçdışı düzeyde kendisine jouissance sağlamaktadır. Bu da öznenin görünürde şikâyet ettiği sarmalın içerisinden çıkamamasını açıklamaktadır.

A. Hanım'ın hayatında bırakılmak önemli bir yere sahiptir. A. Hanım bırakılma anısını farklı seanslarda dört kez anlatmış ve bu anısı süreç içerisinde kendisini farklı yerlere götürmüştür. A. Hanım'ın annesi, meme emmeyi bırakmadığı ve memeyi unutması için A. Hanım'ı 1.5 yaşındayken, yakınlarda yaşayan birçok halası olmasına rağmen şehir dışındaki çocuğu olmayan halasına yolladığından ve daha sonra babasının özlediği için A. Hanım'ı gidip geri aldığından bahsetmiştir. Bu durumu *"küçük çocuğa nasıl böyle bir şey yaparsın kan dondurucu bir şey... annesini babasını görmezse unuttur diye düşünmüşler... o zaman sizi de unutturum"* şeklinde anlatmıştır. İlerleyen süreçte bu anıyı son anlatışında annesinin aslında kendisini çocuğu olmayan halasına vermek isteyebileceğini ve kendisinin gerçekten bırakıldığı bir anı olarak yeniden inşa etmiştir. A. Hanım annesinin ve babasının kendisini bıraktığı insanların nasıl hissettiklerini merak ettiğini, eğer başına bir şey gelseydi annesinin ve babasının da A. Hanım'ı bıraktığı için zor bir durumda olacaklarını belirtmiştir. Bu durumu *"bırakma sonuçta bırakma eylemini onlar yapıyor ve ben bırakılıyorum onlar tarafından"* diyerek açıklamıştır. Daha sonrasında ise terapiyi bırakmak istediğinden söz etmiştir. A. Hanım terapiyi bırakma düşüncesini seansın sonlandığı noktada belirtmiştir. Dolayısıyla, bu şekilde söylemiş olmasına vurgu yapılarak kendisine bir seans daha verilmiştir. Bununla ilintili olarak, A. Hanım süreç içerisinde birçok kez terapi sürecini bırakmak istediğinden söz etmiştir. Bu konuda her defasında ikircikli konuşan A. Hanım nihai kararın terapistten gelmesini istemiştir. Başka bir deyişle, görünürde aktif bir rol almak istememiştir. Bir sonraki seansta ise A. Hanım, eğer terapist sürecin sonlanmasına hemen tamam deseydi kendisini bırakılmış ve terk edilmiş hissedeceğinden ve bu sebeple bir sonraki seansın verilmesinin kendisini düşünmeye ittiğinden bahsetmiştir. A. Hanım'ın bu örüntüsü aktarım çerçevesinde diğerleri tarafından bırakılma senaryosunun farklı ortam ve ilişkilerde yeniden tekrarlaması olarak

yorumlanmıştır. Bırakılma oyunu üzerinden deneyimlediği bu jouissance, aynı zamanda A. Hanım'ın ilişkili olduğu kişiler için kendisinin yerini sorgulayan, çoğunlukla kendisini terk edilmiş ve mağdur bir pozisyonda bulunmasıyla sonuçlandığı gözlemlenmiştir.

Mağduriyetle ilişki bir noktadan haksızlık söylemi A. Hanım'ın hayatında önemli bir yere sahiptir. Özellikle ebeveynlerinin A. Hanım'a duygusal anlamda vermesi gereken birçok şeyi vermediklerini dile getirmiştir. Temel ihtiyaçlarının karşılandığını fakat duygusal ihtiyaçlarının eksik kaldığını belirten A. Hanım, bundan dolayı ebeveynlerini suçladığından, bu eksikliğin giderilmesinin artık mümkün olmadığından bahsetmiştir. Mümkün olmayışı *“geçmişte olanı değiştiremicem ekleme çıkarma yapmam imkânsız amaçsız acının içine düşebilirim en çok kaçındığım korktuğum dipsiz kuyu başkalarını suçlamak kendimden kaçmak”* diyerek aile içindeki dinamikler üzerinden anlatmıştır. Hayatındaki zorlukları, ailesinin kendisine sağlamadığı duygusal koşullar veya ilişkilerinin iyi olmamasıyla ilişkilendiren A. Hanım, *“annemin ablamın yarattığı bariyer gibi soyut değiştiremicem boşluk gibi içinden çıkamıyorum masayla aramda bir nesne yok ama ulaşmam engelleniyor ama hissiyat çok ulaşmak imkansız gibi”* diyerek yaşadığı zorlukların daha düşünsel bir düzeyde olduğuna vurgu yapmıştır. Burada masa üzerinden metaforik bir anlatım yapan A. Hanım, bu noktada terapi odasını tasvirlemiştir. Bu anlamda, terapistle yönelik aktarım bağlamında mağduriyet örüntüsünün terapist-hasta ilişkisinde de zaman zaman ortaya çıktığı gözlemlenmiş; bu noktalar üzerinde serbest çağrışımlarının devam etmesi için hastaya alan açılmıştır. Dolayısıyla, bilinçdışı bir tekrarın A. Hanım'ın farklı ilişkilerinde yeniden sahnelediği görülmüştür. Özellikle kaçınmak istediği fakat her defasında içine düştüğünü söylediği *“amaçsız acı”* söylemi ve bir şekilde ailesi tarafından engellenmesinin yarattığı mağduriyeti, A. Hanım'ın jouissance'nın beslediği noktalara işaret ettiği düşünülmektedir. Burada *“amaçsız”* göstereni aslında bir değılleme görevi görmektedir. Bahsi geçen bu acının A. Hanım'ın ruhsallığında bilinçdışı düzeyde bir amaca hizmet ettiği fakat bunun ego yapılanması ve savunma mekanizmalarıyla bilinç düzeyinden uzaklaştırıldığı görülmektedir.

A. Hanım annesini, yakın arkadaşını ve müdürünü anlatırken sıklıkla *“yok sayan kadınlar”* kalıbını kullanmıştır. Özellikle annesinin ve yakın arkadaşının A. Hanım'daki *“aynı yarayı”* kaşındıklarını dile getirmiştir. Sürekli olarak yok sayılmasının, hayatındaki kadınların A. Hanım'ı kendilerine bağımlı hale getirmelerinin bir yolu olduğunu belirtmiştir. Bu durumu *“oynamayı bildiğim rol kolayca benliğime saldıabilir”* şeklinde açıklamıştır. Bu bağlamda, kendisini *“muhtaç bir bebek”* olarak tanımlayan A. Hanım, özellikle annesinin onu yok saydığından bahsetmiştir. Kendi varlığının var olup olmadığını sorguladığından ve durumun kendisinde yıkıcı bir duygu yarattığından söz etmiştir. Yok sayıldığını hissettiği noktalarda aklına ilk ne geliyorsa onu yaptığını, genellikle tek gecelik cinsel ilişkiler yaşadığını ve uyuşturucu kullandığını dile getirmiştir. Sırasıyla karşı tarafa bağımlı oluşunu, kendisinin kolaylıkla yok sayıldığını fakat oynamayı bildiği rolün bu olduğunu ve devamında da cinsellik

ve uyuşturucudan bahseden A. Hanım, böyle durumlarda erkeklerle iletişime geçmenin daha kolay olduğunu, kadınlarla iletişime geçmenin her zaman zor olduğunu söylemiştir. Bu da aslında histerik öznenin arzu ile ilişkilenesinin bir örneği niteliğindedir. Yukarıda da belirtildiği gibi histerik özne erkek ile özdeşleşme kurarak “erkekmişçesine” arzular (Fink, 1997). A. Hanım’ın söylemindeki yok sayan göstereni ekivoklu bir yapıya sahiptir. Bir yandan semantik olarak tanımayan, görmezden gelen gibi anlamları olsa da fonetik olarak “yoksa yan kadınlar” (diğer kadınlar) şeklinde okuma yapılması da A. Hanımın hikayesi bağlamında mümkündür. Özellikle cinsel deneyimlerini kadınlarla olan ilişkileriyle anlatması dikkat çekmektedir. Bunları anlattıktan sonra terapist bu anlattıklarından dolayı sıkılıp sıkılmadığını sorması ise karşı tarafın bakışındaki yerini sorgular niteliktedir. Zaman zaman “Sizce de ben haklı değil miyim?”, “Bu anlattıklarım çok mu saçma” gibi sorular soran A. Hanım’ın terapistte sabit bir konum vermeye çalıştığı gözlemlenmiş; soruları kendisine yönlendirildiği zaman ise bir cevaba ihtiyacı olduğunu bu yüzden cevap bulamamasının kendisini üzdüğünü ve öfkelenildiğini dile getirmiştir. A. Hanım’ın terapi sürecinde terapistin sorularına, yorumlarına, jest ve mimiklerine oldukça duyarlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, A. Hanım’ın aldığı “muhtaç bebek” konumu ile Başka ile ilişkilene kurduğu ve bu sorularıyla Başka’nın bakışında kendisinin mağdur konumunu test ettiği anlar olarak düşünülmüştür.

A. Hanım’ın anlatımında cinsellik ve cinsel birliktelikler de sıklıkla yer almıştır. Uyuşturucu olmadan cinsellik yaşayamadığını belirten A. Hanım, cinsel ilişki sırasında başka şeyler düşündüğünü ve zihninin dağıntık olduğundan bahsetmiştir. Bu noktaları detaylandırması istendiğinde ise “o ne hissediyor ben ne hissediyorum bunları düşünüyorum” demiştir. Uyuşturucu kullanmadan da cinsellik yaşamayı denediğini fakat cinsel olarak tatmin olmadığını dile getirmiştir. Tatmin olmayışını karşı taraftan cinselliğin yanı sıra ilgi beklemesi ile ilişkilendiren A. Hanım, duygusal olarak beklentisinin olmasının karşısındaki kişiyi korkuttuğundan ve ilişkinin devam etmediğinden söz etmiştir. A. Hanım’ın partneriyle olan cinsel ilişkisinde uyuşturucunun varlığı, cinsel ilişkiyi üçüncü bir etmenin eklenmesi ve tatminin kaynağının kendisi olmaktan çıkması olarak yorumlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi histerik özne partneri ile olan ilişkisinde zevkin veya tatminin nesnesi olmak istemez (Nasio, 1998). Histerik özne aksine Başka’da bir eksiklik yaratarak bu eksiklik devamlılığını sağlamaya çalışır. Cinsellikle ilgili hem diğer kadınların hem de uyuşturucunun varlığı, histerik öznenin partneriyle olan ilişkisinde üçüncü kişinin varlığında bu ilişkiyi sürdürebilmesine paralel bir nosyondur

A. Hanım, babasının annesini uzun süre boyunca aldattığından bahsetmiş ve bu aldatmaların A. Hanım’ın doğmasıyla beraber başladığını, annesinin boşanmak istediğini fakat yeni bir çocuk sahibi olduğu için boşanmadığını söylemiştir. Annesi ve babasının hala birlikte olmalarını kendisiyle ilgili bir yerden uzun süre anlatmaya devam eden A. Hanım, 52. Seansta

“ben doğdum diye annem babam ayrılmadı halbuki benle ilgili değil bunu fark etmek dönüm noktası benim için” demiştir. Yine de bu söylemi her iki anlama da gelmektedir: Hem A. Hanım sebebiyle ayrılmadılar hem de ayrılmamalarının A. Hanım ile bir ilgisi yok. İlkokul çağında, babasının beraber olduğu kadınları tanıdığını, bu kadınların kendisiyle yakından ilgilenmeye çalıştığını belirten A. Hanım, annesi ile bu kadınları karşılaştırdığını, annesinin hangi konularda eksik olduğunu ve babasının beraber olduğu kadınların arasında bir ortaklık kurmaya çalıştığını vurgulamıştır. Bu karşılaştırmaları hem annesinde ne eksik olduğunu anlamak için hem de ileride bu kadınların sahip olduğu özelliklere sahip olmak istediği için fazlaca düşündüğünü belirtmiştir. Bu karşılaştırmaları “büyük ihtimalle öyle birisi olmak istiyordum” diyerek açıklamıştır. A. Hanım özellikle annesi ve babası arasındaki ilişki dinamikleri üzerinden babasını arzusunu anlamaya çalışan bir tutumu vardır. Babasının beraber olduğu kadınlar üzerinden kendisinde nasıl özellikler olmasıyla ilgili konuşan A. Hanım, histerik öznenin erkek ile özdeşleşme kurarak arzulamasıyla ilişkili olduğu düşünülmüştür (Dor, 1989). Bu bağlamda, Freud’un vakalarından bir olan Dora vakasına değinmek faydalı olacaktır. Dora, babası ve Bay. K. için aşk nesnesi olan Bayan K.’ya hayranlık duymakta ve onunla öksürük gibi birçok bedensel semptomları üzerinden özdeşleşme kurmaktadır. Dora için bilinçdışında yer alan temel motivasyon ise Bay K. ile özdeşleşme kurarak Bayan K.’ya erişmektedir (Lacan, 1956-1957; Saklı Demirbaş, 2021). Dolayısıyla, A. Hanım vakasında da görüldüğü gibi Dora da bir kadına ancak bir erkek aracılığı ile erişebilmektedir. Göl sahnesinde Bay K.’nın Dora’ya karısının kendisi için bir şey ifade etmediğini söylemesiyle Dora Bay K.’ya bir tokat atar çünkü artık kendisinin arzusunun değil tatminin nesnesi olduğunu fark eder. Ayrıca, A. Hanım babasının başka kadınlarla aldattığını cümledeki nesneyi (kimi sorusunu) muğlak bırakarak anlatmaya başlamıştır. Babasını eğlendirmek için kendi kafasında bir şeyler oluşturduğunu, babasının zevk alması ve onu etkilemek için türlü türlü şeyler yaptığını ve bunun yetmediğini belirtmiştir. Benzer bir şekilde flörtleriyle de aynı şeyi sürekli deneyimlediğinden bahsetmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, histerik özne partnerini babasının ikamesi olarak seçmez fakat babasının tüm hatalarını giderebilecek bir partner seçmektedir (Dor, 1989). Bu anlamda, A. Hanım babasını sürekli olarak “boyfriend tadında babavari değil” şeklinde anlatmış ve babası ile kurmak istediği ilişkiyi erkek arkadaşları üzerinden kurmaya çalıştığını dile getirmiştir. A. Hanım’ın da babası ile olan ilişkisinde gördüğü eksiklikleri erkek arkadaşları üzerinden çözmeye çalıştığı görülmüştür. Fakat bu şekilde yine de tatminsiz kaldığını belirten A. Hanım, bu eksiklikleri hem erkek arkadaşlarıyla hem de babasıyla olan ilişkilerinde deneyimleyerek tatminsizliğini devam ettirmektedir.

A. Hanım süreç içerisinde arkadaşının eşi B. Bey’i zaman zaman babasının yerine koyduğundan söz etmiştir. B. Bey ile olan ilişkisinin daha iyi olduğundan, babası ile böyle rahat bir ilişki kuramadığından bahsetmiştir. B. Bey ile olan ilişkisinin hem arkadaşça hem de

babasıyla kurmak isteyebileceği bir ilişki olduğundan söz etmiştir. Babası ile olan ilişkisinde sorumlulukları olduğundan bahseden A. Hanım, ikisi arasında bir fark olduğunu, B. Bey ile zorunda olduğu için değil istediği için görüştüğünü dile getirmiştir. A. Hanım bir sonraki seansa anlatacakları konusunda terapistten aşırı derecede utandığını, bu konunun gündeme geleceğini hiç düşünmediğini ve terapistin onun hakkında düşünecekleri konusunda utanç duyduğunu belirtmiştir. A. Hanım devamında ise arkadaşının eşi olan B. Bey ile yıllar önce yaklaşık altı ay süren cinsel ilişkilerinin olduğundan bahsetmiştir. Aralarındaki ilişkiyi “*onu çekici bulduğum yoktu yapabiliyor muyum yapamıyor muyum bunu görmek istedim ... bakıma muhtaç hissediyordum*” diyerek anlatmıştır. Devamında ise bunu ailesinden ve arkadaşlarından kimsenin bilmediğini, öğrenilirse bir facia olacağını fakat birisi tepki göstereceğini diye yaptığını dedikten sonra “*bunu ne zaman kullanıcam hep merak ediyordum*” demiştir. Son söylediği kısım vurgulandığında ise odadaki masanın üzerindeki peçeteleri kastettiğini dile getirmiştir. Daha sonra ise B. Bey’e bu ilişkiyi yaşadıkları için öfkeli olduğunu belirten A. Hanım, “*ben bu yaşında 20 yaşındaki biriyle bir şey yapmam sen nasıl yaparsın dedim o dönem evlilik ilişkilerinde çok yıprandım... araya benim girdiğimi ve arkadaşımın anlayamayacaklarını anlattım ve benim varlığımın bir arada olduğunu söyledi*” demiştir. Yine de bu durumun hikayedeki diğer kişi olan arkadaşı için kötü olduğunu ve aralarında “*saçma bir bağımlılığa*” yol açtığını belirtmiştir. B. Bey’in söyledikleri üzerine kendisinin onların ilişkisini bir arada tutma gibi bir rolünün olmasını saçma bulduğunu “*bu ilişkinin surf ben kaynaklı devam ediyor olması saçma*” demiştir. Bu dediği kendisine başka neyi hatırlattığı sorulduğunda ise annesinin ve babasının A. Hanım için beraber olmadıklarından bahsetmiştir. Hem annesi ve babasının hem de arkadaşı ve B. Bey’in ilişkilerinde kendisinin bir arada tutan rolünün benzediğini fark ettiğini belirtmiştir. İlerleyen süreçte ise A. Hanım, arkadaşı ile olan ilişkisinde arkadaşının A. Hanım’a her şeyi yapma hakkı olduğundan bahsetmiştir. Bu durumu ise “*ben ona kötü bir şey yaptım dolayısıyla her şey mübah onunla bir türlü yüzleşemiyorum... ne yaparsa haklı*” şeklinde açıklamıştır. Arkadaşının, B. Bey ile A. Hanım’ın arkadaşlığından, bir şeyler paylaşmalarından rahatsız olduğunu bu sebeple arkadaşı olduğu zaman en ufak hareketine bile dikkat etmek zorunda olduğundan dediğinden bahsetmiştir. Ayrıca A. Hanım, arkadaşı ve B. Bey ile olan ilişkisinde, B. Bey’i yakın bir arkadaşı, arkadaşını ise yakın arkadaşının eşi olarak düşündüğünden söz etmiştir. Bunun nasıl bir işlevi olduğu sorulduğunda ise “*arkadaşımı arkadaş olarak görmekten kurtardı beni... B. ile olan ilişkideki suçluluktan kurtarıyor ben çok kötü bir şey yaptım*” diyerek hoşlanmadığı bir şey yaptığını ve bu şekilde ilişki kurmanın suçluluk duygusunu da ortadan kaldırdığını dile getirmiştir. A. Hanım’ın ilk seansta ilişkisi olan erkekler ve olmayan erkekler arasında yaptığı ayrımı, B. Bey’i ve babasını karşılaştırırken de yaptığı gözlemlenmiştir. Söylemindeki bu benzerlik, hem B. Bey’e hem de babasına yönelik olarak aktarımını gösterdiği düşünülmüştür. Arkadaşıyla olan dinamikleri ve B. Bey ile birliktelik yaşaması A. Hanım’ın romantik ve cinsel

ilişkilerindeki üçgenleşme örüntüsünün başka bir gösterenidir. Aynı zamanda B. Bey ile yaşadığı bu birliktelikte, B. Bey'i suçlayan A. Hanım, karşı tarafa öfkelenildiğini ve bu ilişkinin A. Hanım'a vereceği zararı neden düşünmediği üzerinden şikâyet ederek yine mağdur konumundan konuşmuştur. A. Hanım diğer örüntülerinde de olduğu gibi kendisini daha çok pasif bir konumda anlatmıştır. Devamında, arkadaşıyla olan ilişkisinde suçluluk hissettiğinden söz eden A. Hanım'ın bu duyguyu deneyimlemesinin benzer şekilde, kendisine kolayca saldırılabilen ve her şeyin yapılmasının meşru görüldüğü bir mağduriyetle ilişkili olduğu düşünülmüştür. Bu suçluluğunun üstesinden ise arkadaşı ve B. Bey'in ilişkideki kimliklerini kendi zihninde değiştirerek gelmeye çalışmıştır. Lacan'a göre jouissance suçlulukta, pişmanlıkta, itiraf etme ve günah çıkarmada ortaya çıkmaktadır (Braunstein, 2003). A. Hanım'ın söyleminde baskın olan, geçmişte olanlara yönelik duyulan pişmanlık, suçluluğun içerisinde oluşu, bir yandan da bu anıların canlı tutmasına yol açmaktadır. Böylelikle, sürekli olarak benzer bir örüntü içinde bulunan A. Hanım'ın hem olaylara hem de hissettiği duygularına yönelik şikâyet hali uzunca bir süre devam etmiştir. Dolayısıyla, A. Hanım'ın farklı ilişkilerinde tekrar eden mağdur konumu, kendisinin şikâyet etmesine yol açmaktadır. İlişkilerinde gözlemlenen bu tekrar ve şikâyet hali ise A. Hanım'ın jouissance'ının beslendiği noktalar olarak ele alınmaktadır.

Lacanyen Psikanaliz Bağlamında Mağduriyet İçin Terapötik Öneriler

Lacanyen psikanalizin klinik uygulamalara en büyük katkılarından biri de özne ile çalışılacak temel unsurun anlamdan ziyade gösterenin salt halini bahsi geçen öznenin söylemi bağlamında çalışmasına yapılan vurgudur. Dolayısıyla, anlam bir şekilde öznelarası iletişimin devamını sağlamış olsa öznenin kendi bilinçdışına erişim ancak onun kullandığı gösterenler aracılığı ile mümkün olmaktadır çünkü Lacan'a (1964) göre "*bilinçdışı bir dil gibi yapılanmıştır*". Bilinçdışının ve özneliğin oluşumunda ise öznenin arzusu temel işlev sahibidir. Bu bağlamda, Lacan öznenin arzusunun her zaman için Başka'nın arzusu olduğunu belirtmekte ve öznenin oluşumunun ancak Başka'nın söylemi ile mümkün olduğunun altını çizmektedir.

Analitik süreçte, mağduriyet ile çalışırken önem gösterilmesi gereken en önemli nokta ise mağduriyetin söylem bağlamında bir konum olduğunu tanımaktır. Başka bir deyişle, mağduriyet sadece yaşanmış travmaların veya haksızlıkların bir ifade biçimi değil; öznenin arzusunu temsil eden bir konumdur. Bu anlamda mağdur özne, bu konum üzerinden hem özneliğini hem de Başka ile ilişkisini yapılandırmaktadır. Bu durum, yukarıda da belirtildiği üzere Lacan'ın dört temel söyleminden biri olan histeriğin söylemi ile açıklanabilir. Söylemin ürünü olarak ortaya çıkan tatminsizlik hali, yeni soru(n)lar üreten özneyi harekete geçirdiği gibi cevap üretecek olan Başka'yı da devamlı olarak çalıştırır. Bu noktalar, öznenin arzusunun çalışılması açısından oldukça önemlidir. Özne Başka'ya vermek istediği mesajdan bilinç

düzeyinde habersizdir. Bu anlamda, Lacan semptomun özne için bilinçdışı bir mesaj işlevi gördüğünden fakat öznenin bu semptomdan görünürde kurtulmak istediğinden bahseder (Dor, 1989; Uçar ve Gençöz, 2019). Fakat burada devamlılığı sağlayan temel unsur jouissance'tır. Şikayetlenme ve hayıflanma özne için jouissance deneyimini sağladığı noktalardır. Mağdur konumundaki öznenin temel meselesi var olan sorularına bir cevap aramak değildir. Özne bu noktalarda jouissance'ının koordinatlarını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim sunulan her bir çözüm analizanda/hastada direnç oluşturarak yeni sorular ortaya çıkartacaktır. Bu sebeple, analitik süreçte analist/terapist mağduriyetin anlatısına (semantik/anlamsal düzey) değil öznenin anlatımına (nasıl konuştuğu, nasıl kurduğuna) odaklanmalı, analizanda/hastada bu alanlarda merak uyandırmalıdır. Lacan, analistin analizan için arzusunun nedeni konumunda yer alması gerektiğinin altını çizmektedir. Analistin sorduğu soruların, vurguladığı gösterenlerin ve kesme noktalarının, arzu diyalektiğinde bir hareketliliğe yol açması hedeflenmektedir. Böylelikle, analizan gösterenler arasındaki bağlantılar ile bilinçdışı bilgiye ulaşabilmektedir. Bu bağlamda, mağduriyet çalışılırken analist/terapist öznenin fantazmını açık bir kulak ile dinleyebilmelidir: Anlatılanın ötesinde özne ne anlatıyor ve bu anlatılanla asıl neyi anlatmıyor. Dolayısıyla, öznenin tekrar eden örüntülerindeki jouissance noktalarını çalışmak oldukça önemlidir. Lacan'a göre analistin görevi yol göstermek değil, öznenin kendini var olan söyleminde nasıl konumlandığını fark etmesini sağlamaktır. Analist ne öğretmen ne kurtarıcıdır; analistin işlevi arzusunun nedeni konumunda yer alarak öznenin kendisini sorgulamasını ve bilinçdışını çalışmasını sağlamaktır. Mağdur özne bu örüntülerini süreç içerisinde analisti/terapisti ile de yeniden canlandırır. Aktarımın ortaya çıktığı an olarak değerlendirilen bu tekrarlar, analist/terapist herhangi bir çözüm üretmeden veya savunmaya geçmeden öznenin aldığı bu konumun analiz/terapi ilişkisi içerisinde nasıl yeniden üretildiğini çalışmalıdır. Böylelikle, mağdur konumundaki özne, ilişki döngülerinde kendi payı hakkında sorgulamalara gidebilir ve sorumluluk almaya başlayabilir.

Sonuç

A. Hanım'ın söyleminde mağduriyet hâkim bir söylem olarak yer almaktadır. Hem duygusal hem de fiziksel ilişkilerinde bir şekilde kendisini karşı tarafın eksik bıraktığına yönelik söylemi, süreç içerisinde gelmeye devam etse de bu nosyonlar çalışıldıkça A. Hanım hayatındaki birçok anıyı ve ilişkileri yeniden yapılandırmaya başlamıştır.

Özellikle, bırakılmak ve kendisine anne ve babasının vermeleri gereken birçok şeyleri vermediğini sıklıkla dile getiren A. Hanım, terapi ilişkisi de dahil olmak üzere birçok ilişkisinde bu örüntüsünü devam ettirmektedir. Mağduriyet gösterenine bakıldığında ma-(ğ)-dur, na-(ğ)-dur gibi ekivoklu yapıya olduğu söylenebilir. Buradaki ilk hece olan ma-, na- aslında dil kuralları bağlamında önüne geldiği kelimeye olumsuz bir anlam yüklemektedir. Dolayısıyla

ma-(ğ)-dur göstereni, durmamak gibi bir noktaya işaret etmektedir. Buradaki durmamak üzerine yapılan vurgu, mağdur öznenin mağduriyetini devam ettirmesi, mağdur konumunu muhafaza etmesi ile alakalıdır. Başka bir deyişle, mağdur özne durmayacak ve mağduriyetini ilerletmeye devam edecektir. Alanyazında mağduriyetin kişiye kalıcı bir kimlik verdiği ve söylemin mağdur söylemini hem destekleyen hem de devam ettiren bir yeri olduğu vurgulanmıştır (Zur, 1994). Benzer bir şekilde, yukarıda da değinildiği gibi mağduriyet söylemi temel özelliği tatminsizlik sonucunda sürekli olan bilgi üretilmesini talep eden Lacan'ın histeriğin söylemi ile açıklanabilmektedir. Tatminsizliğin ve şikâyet edişin söylem içindeki gücü ise bunlardan alınan jouissance ile alakalıdır. Dolayısıyla, mağdur öznenin, var olan söylemin bir ürünü ve jouissance'ı işaret eden bir örüntü olduğu söylenebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Bu çalışma tek yazarlıdır. Yazar çalışmanın tamamını bireysel olarak yürüttüğünü beyan etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Notu:

Bu çalışma yazar tarafından Doktora Yeterlik sınavı kapsamında sunulmuştur.

Finansal Destek Beyanı:

Bu çalışmada herhangi bir finansal destek yoktur.

Etik Kurul Onayı:

Hastadan onam yazılı ve sözlü olarak alınmıştır.

Kaynakça

- Braunstein, N. (2003). Desire and jouissance in the teachings of Lacan. İçinde J. Rabaté (Ed.), *The Cambridge companion to Lacan* (ss. 102-115). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCOL0521807441.007>
- Dor, J. (1989). *The clinical Lacan*. Other Press
- Evans, D (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. Routledge.
- Freud, S. (1900). The interpretation of dreams: Distortion in dreams. İçinde J. Strachey (Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. The Hogart Press
- Fink, B. (1997). *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis: Theory and technique*. Harvard University Press.
- Gençöz, T. (2019). Lacan'ın dört temel söylemi. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Lacanyen Psikanaliz*. Türkiye Klinikleri (ss. 53-58).
- Gençöz, T. ve Özbek-Şimşek, D. (2020). Psikanalitik psikoterapiler. *Klinik psikoloji: Bilim ve uygulama* (1. Basım, ss. 379-408), Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery*. Basic Books.
- Kesel, M. D. ve Jottkandt, S. (2009). *Eros and ethics: Reading Jacques Lacan's Seminar VII*. State University of New York Press.
- Kovacevic, F. (2011). Masochism in political behavior: A Lacanian perspective. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 8(1), 58-73. <https://doi.org/10.1002/aps.277>
- Lacan, J. (1955-56). *The seminar of Jacques Lacan. Book III: Psychoses* (J. A. Miller, Ed.). Norton.
- Lacan, J. (1959-60). *The seminar of Jacques Lacan. Book VII: The ethics of psychoanalysis* (D. Porter, Çev.). W. W. Norton & Company, Inc.
- Lacan, J. (1962-63). *The seminar of Jacques Lacan. Book X: Anxiety* (A. R. Price, Çev.). Polity Press.
- Lacan, J. (1964). *The seminar of Jacques Lacan: The four fundamental concepts of psychoanalysis*. (A. Sheridan, Çev.) W. W. Norton & Company.
- Lacan, J. (1967). Psychanalyse et médecine [Discours prononcé à l'occasion d'une table ronde du Collège de Médecine, 16 février 1966, La Salpêtrière]. *Lettres de l'École Freudienne*, (n° 1), 34-61. Bibliothèque Sigmund Freud.
- Lacan, J. (1968-1969). *The seminar of Jacques Lacan book XVI: From an Other to the Other* (C. Gallagher, Çev.). [Yayınlanmamış]. <https://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-16-from-an-Other-to-the-other.pdf>
- Lacan J. (1969-1970). *The seminar of Jacques Lacan. Book XVII: Psychoanalysis upside down*. (C. Gallagher, Çev.). [Yayımlanmamış].
- Lacan, J. (1972-73). *The seminar of Jacques Lacan, book XX: Encore—on feminine sexuality, the limits of love and knowledge*. (J. A. Miller, Ed.). Norton.
- Matet, J. D. (2014). *Victim! How can we escape it?* (F. Jaigu, Çev.). <https://www.europsychoanalysis.eu/victim-how-can-we-escape-it/?lang=en>
- Özbek-Şimşek, D. (2017). Lacanyen yaklaşımda histeriğin arzusu ve arzusunun tatminsizliği. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(3), 1-10.
- Özbek Şimşek, D., ve Girgin Kardeş, F. (2021). Kasabın Karısı: Tatmin edilemeyen arzusunun arzulanması. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Freud'dan Lacan'a vaka incelemeleri: Cilt 1* (ss. 33-66). Nobel Yayınevi.

- Nasio, J. D. (1998). *Hysteria from Freud to Lacan. The splendid child of psychoanalysis*. S. Fairfiled (Ed. ve Çev.). Other Press.
- Van Roy, K., Marché-Paillé, A., Geerardyn, F. ve Vanheule, S. (2016). Reading Balint group work through Lacan's theory of the four discourses. *Health, 20*(1), 1–18. <https://doi.org/10.1177/1363459316649763>
- Saklı Demirbaş, Y. (2021). Dora Vakası. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Freud'dan Lacan'a Vaka İncelemeleri: Cilt 1* (ss. 67-120). Nobel Yayınevi.
- Sharpe, M. (n.d.). *Lacan: The unconscious structured like a language*. <https://iep.utm.edu/lacweb/>
- Sigler, D. (2011). "Read Mr. Sacher-Masoch": The literariness of masochism in the philosophy of Jacques Lacan and Gilles Deleuze. *Criticism, 53*(2), 189-212. <https://dx.doi.org/10.1353/crt.2011.0014>.
- Soler, C. (1996). Hysteria and obsession. İçinde R. Feldstein, B. Fink ve M. Jaanus (Edl.), *Reading seminars I and II: Lacan's return to Freud* (ss. 248-282). State University of New York Press.
- Türk Dil Kurumu. (2025). *Mağdur*. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=magdur>
- Uçar, S. ve Gençöz, F. (2019). Psikanalizde bilinçdışı. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Lacanyen Psikanaliz* (1. Basım, ss. 41-46). Türkiye Klinikleri.
- Ünal, E. (2017). Lacancı söylem kuramı: Histeriğin söylemine dair bir vaka örneği. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 4*(2), 10-25.
- Verhaeghe, P. (1999). *Does the woman exist? From Freud's hysteric to Lacan's feminine*. Other Press.
- Zur, O. (1994). Rethinking 'don't blame the victim': The psychology of victimhood. *Journal of Couples Therapy, 4*(3/4), 15-36.

Jouissance from the Position of Victim: A Case Study based on Lacanian Hysterical Neuroses

Summary

The word “victim” in Turkish has the meaning of ‘being wronged, downtrodden’ in Turkish (2025). In the psychology literature, inequalities and differences are usually associated with injustice and victimization. In other words, rights and victims are closely related to each other (Zur, 1994).

Lacan emphasizes that victimization belongs to a neurotic structure. Victimization, which manifests itself through complaints, especially in hysterical neurosis, has an important place in the subject’s psychic world. Lacan emphasizes that the hysterical subject always plays the role of the pitiful and unsatisfied victim in her fantasy and that this dissatisfaction is dominant in her whole life (Nasio, 1998). In this context, the hysterical subject, who always finds what she is looking for, is after all kinds of signs that will put her in a miserable position.

Masochism usually comes to the fore when the victim position and the victim subject are mentioned. However, there are fundamental differences between victimization in the neurotic structure and masochism. In the position of victimization, there is a subject who constantly complains about being injured, and unlike masochism, victimization is related to the gaze of the Other (Dor, 1989). For this reason, victimization is a subjective position that is taken in the imaginary order.

The main thing in the discourse of hysterics is the constant dissatisfaction of the subject who seeks answers to his problems and complaints (Ünal, 2017). It can be said that the subject in the victim position addresses her demands or complaints to the Other, and as a result of the insufficiency or dissatisfaction of the response, there is continuity of victimization.

In Lacanian psychoanalysis, clinical structures are considered under three domains. What determines these structures are the processes of alienation in the language and separation in desire that the subject passes through in the developmental stage (Dor, 1989). The hysterical subject always refuses to fill this lack, namely the phallus, and this is the typical position of hysteria in the context of fantasm (Dor, 1989). Similarly, the recognition of the lack means the recognition of the castration of the Other. For this reason, the movement of desire between men and women is possible through the mutual recognition of castration. The hysteric subject needs a triangulation involving the male to keep his desire alive, and she does not want to include sexual satisfaction in this triangulation. The hysteric subject experiences greater sexual satisfaction from women, masturbation, food, substances, or alcohol use. The inability of the hysteric subject to experience or find both desire and satisfaction in a single relationship is not accidental, but purely structural (Dor, 1989).

Ms. A. is 32 years old, single, and a working woman. Stating her request to start the psychotherapy process as “I am curious”. Ms. A. mentioned that the relationships in her life started quickly and ended suddenly, as well as that she likes the men who have relationships, and that this situation becomes a “pattern,” and she said that it is disturbing her. She stated that it is a “challenge” to attract the attention of men who are in a relationship.

In Ms. A.’s discourse, victimization takes place as a dominant discourse. Although her statement that the other party left her incomplete, both in her emotional and physical relations, continued to come in the process, Ms. A. started to restructure many memories and relationships in her life as these notions were studied. Ms. A., who frequently stated that she did not give herself many things that her parents should have given her, especially to be left behind, maintains this pattern in many of her relationships, including her therapy relationship. The discourse of victimization can be explained by Lacan’s discourse of the hysteric, whose main feature is to demand the production of continuous knowledge as a result of dissatisfaction. The power of dissatisfaction and complaining in the discourse is explained by the *jouissance* taken from them. Therefore, it can be said that the victim subject is a product of the existing discourse and a pattern pointing to *jouissance*.